

PRIKAZI

U povodu 75. obljetnice rođenja Alojza Jembriha

Alojz Jembrih. *Kajkavski filološki ogledi:
prinos povijesti hrvatske književnosti i jezika.*

Martinišće – Zabok: Hrvatska udruga Muži zagorskoga
srca, 2023., 1167 str.

U povodu 75. obljetnice rođenja i kao kruna četrdesetogodišnjega znanstvenoga rada Alojza Jembriha, u Krapini je pri otvaranju 21. znanstvenoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem *Kajkavski jezik, književnost i kultura kroz stoljeća*, koji je tradicionalno održan u Tjednu kajkavske kulture 5. rujna 2022., pozdravni govor održao prof. dr. sc. Ivan Šestak. U slavljeničkom je tonu 4. rujna 2023. na navedenom skupu predstavljena i knjiga Alojza Jembriha *Kajkavski filološki ogledi: prinos povijesti hrvatske književnosti i jezika* razdijeljena u pet većih cjelina koja sadržava niz radova nastalih u zadnjih dvadesetak godina pisanih pretežito za znanstvene skupove i različite prigode, a objavljenih u znanstvenim časopisima i zbornicima te kao pogovori u pretiscima kajkavskih knjiga od 16. do 19. stoljeća koje je autor priredio za tisak. Uglavnom je riječ o nepoznatim ili slabo poznatim kajkavskim književno-jezičnim temama, međutim, autor u *Proslovu* naglašava da knjiga možda naizgled korespondira s knjigom *Na izvorima hrvatske kajkavske književne riječi* (1998.) u odabiru tema, ali da je korpus posve različit i temeljen na izvornim tekstovima kao i spomenuta knjiga.

Osim pet cjelina u koje su razdijeljeni radovi s obzirom na stoljeće kojemu tematski pripadaju, knjiga sadržava bibliografiju znanstvenih, stručnih i drugih radova Alojza Jembriha zabilježenih kronološkim redoslijedom prema godištu izdavanja počevši od 1974. zaključno s 2023. godinom, a u dodatku se mogu naći razni zanimljivi slikovni prilozi. Knjiga sadržava i tekst recenzija koje su pisali prof. emer. Stjepan Hranjec te prof. dr. sc. Mario Grčević, kao i spomenuti pozdravni govor prof. dr. sc. Ivana Šestaka.

Prvi je niz radova, s četiri naslova (str. 13–103), tematski vezan uz 16. stoljeće, kako je i nazvano prvo poglavlje. Govoreći o izvornim tekstovima,

iz navedene cjeline valja izdvojiti uvodni tekst. Okosnica je navedenoga poglavlja Antun Vramec (o. 1538. – 1588.), kajkavski pisac koji je djelovao u Zagrebačkoj biskupiji kao prvi teološki pisac tridentskih smjernica, točnije njegova *Postilla* (1586.). Autor posebno ističe pronalazak Vramčeva autografa u veljači 2017. nađena u jednoj latinskoj inkunabuli (Aristotelova knjiga *Opera* 1496.), u kojoj je Vramec na tri mjesta ostavio svoje bilješke s potpisom. Uz to su predloženi i ostali njegovi potpisi u različitim latinskim knjigama koje je koristio, neke od njih i za svoju *Postillu* (1586.). Autor pokazuje da su Vramčevi autografi u navedenim knjigama oslonac tvrdnji da Vramec nikako svoje djelo nije preuzeo iz protestantske *Postille*, pogotovo ne iz one *Postille* koja je tiskana za Hrvate u zapadnoj Ugarskoj 1568. u prijevodu Stipana Konzula i Antuna Dalmatina. Nastavljajući tematski niz o Vramcu poglavlje sadržava i radove: *Još o početcima tiskanih kajkavskih knjiga u 16. stoljeću, Mađarska i hrvatska povijest kroz stoljeća u ljetopisnim zapisima Vramčeve (1578.) i Vitezovićeve Kronike (1696.)*, a poglavlje završava radom pod naslovom: *Lik Sv. Jeronima u Vramčevoj Postilli (1586.) i drugi o njemu*.

U poglavlju pod naslovom *17. stoljeće* (str. 107–283) Jembrih ukazuje na sve aspekte koji su vezani uz obitelj Zrinski. U nizu od osam radova može se, primjerice, izdvojiti članak naslovljen *Pogodbe/ugovori na kajkavskom jeziku iz 17. stoljeća za izvođenje radova u isusovačkoj crkvi sv. Katarine na Griču u Zagrebu*. Jembrih donosi u radu dvanaest tekstova pogodbi/ugovora prepisanih suvremenom hrvatskom latinicom, a popraćenih bilješkama. Tekstovi se uglavnom odnose na obnovu isusovačke crkve sv. Katarine na Griču na Gornjem gradu, a usto Jembrih posebno ističe vrijednost tekstova s obzirom na kajkavsku terminologiju u graditeljstvu. Od zanimljivosti se može izdvojiti i članak naslovljen *Pisma Zrinskih kao ogledalo njihova gospodarskoga života*. Autor donosi pisma, isprave i darovnice iz obitelji Zrinski. Ona oslikavaju gospodarsku sliku njihova života, ali i hrvatski jezik za koji Jembrih kaže da bi danas bio hrvatski standard da P. Zrinski i F. K. Frankopan nisu smaknuti 1671. godine (267. str.). U radu se donose i podaci o upravitelju primorskih imanja Zrinskih, Juliju Čikulinu. Poseban je Jembrihov prinos što donosi izbor iz pisama članova obitelji Zrinski koja, iako su tiskana, nisu poznata širem krugu čitatelja.

Treća cjelina nosi naslov *18. stoljeće* i obuhvaća tematski različite radove (str. 287–716), a svjedoči da je navedeno stoljeće bilo najplodnije u životu kajkavske književnosti. Od radova izdvajamo rad pod naslovom *Djelo Jurja Dijanića i Antona Vranića kao odraz prosvjetiteljstva u kajkavskoj dječjoj književnosti* kojim Jembrih jasno dokazuje da Dijanićevim igrokazom *Narođeni dan* započinje hrvatska dječja književnost. Naime, dosada se za

početak uzimala 1850. godina kada Ivan Filipović objavljuje svoj *Mali tobolac*... Budući da je 1796./'97. Dijanić priredio svoju *Hižnu knjižicu* za tisak, a ona je ostala u rukopisu sve dok ju Jembrih nije priredio za tisak 1994. u transkribiranom obliku s opširnom studijom, sa sigurnošću se može tvrditi da hrvatska (kajkavska) dječja književnost počinje krajem 18. stoljeća. Treba reći da je Jembrih pronašao i njemački predložak, časopis *Der Kinderfreund* koji je u Njemačkoj izdavao u Leipzigu Christian Felix Weiße (1726. – 1804.), a Juraj Dijanić (1753. – 1799.) ga je preveo/prilagodio zagrebačkoj čitateljskoj publici koja ipak nije nikada tekst u tiskanom obliku vidjela. »Takvi prinosi kao što je ovaj Jembrihov, ne samo da informiraju, nego i korigiraju uvriježene spoznaje o dijakronijskoj dimenziji hrvatske (ne samo dječje) književnosti«, ističe Hranjec (str. 1126).

Od ostalih dosad nedostupnih i nepoznatih tekstova široj javnosti, Jembrih u članku *Parižanin pri Horvateh ili Pokazanje načina za pomenjšati beteg vu poplavaneh hižah*, autora Januša Švabelja (1764. – 1840.), profesora na Kraljevskoj akademiji u Zagrebu, donosi unikatni kajkavski tekst iz 1786., a predočuje ga u suvremenoj latiničnoj transkripciji. Sadržajno je knjižica bila od velike pomoći za dezinfekciju prostora nakon poplave, no s jezičnoga gledišta još jednom svjedoči da je *horvacki* jezik bio jedini koji je mogao hrvatskomu kajkavskomu čovjeku približiti napredak u mnogim znatnostima i područjima života.

Osim toga, korisno je izdvojiti i Jembrihov rad *Rukopis knjige Pastir iščući ovcu pogublenu (1794.) Gregura Kapucina* gdje Jembrih u cijelosti donosi tekst dosad nepoznat široj javnosti u prijepisu suvremenom latinicom. Riječ je o rukopisu prve verzije epske religiozne poeme iz 1794. *Pastir iščući ovcu pogublenu* nakon koje je tiskana godinu kasnije redigirana verzija naslovljena *Nebeski pastir pogublenu ovcu išče* autora Gregura Kapucina. U odabranim su primjerima predočene razlike između rukopisa i tiskane knjige. Članku je na kraju pridodan Kapucinov tekst na petnaest stranica koji je namijenjen osobnom razmišljanju o mucu Kristovoj kroz svaki dan u tjednu, a autor ga je prvi put u prijepisu predočio široj javnosti. U tom korpusu predočenih radova iz 18. stoljeća, važno je svratiti pozornost na rad pod naslovom: *Kotoribski protokoli* – dragocjen izvor za gospodarsku povijest Međimurja 18. stoljeća (str. 700–716). Autor predočuje rukopisnu knjigu koju je Matija Valjavec (1831. – 1897.) darovao tadašnjoj JAZU u Zagrebu 1887. »Rukopis je dragocjeni jezični spomenik hrvatsko-kajkavskoga jezika administrativnoga stila iz 18. stoljeća; on je vrijedna riznica za proučavanje horvatskoga (kajkavskoga) leksika, onomastička proučavanja vezana uz Kotoribu i okolna mjesta«, napominje Jembrih (str. 701). Uz povijesni kontekst nastanka te nadasve važne knjige, autor u transkripciji

predočuje niz odredaba i zaključaka Samouprave trgovišta Kotoribe. Ovom prigodom treba spomenuti da je Jembrih 2017. godine priredio za tisak faksimil i transkripciju *Kotoribskih protokola* uz opširni pogovor. Knjigu je objavila Općina Kotoriba. Naslov rukopisa glasi: *Protocolum novum Oppidi Kotoriba inchoatum Anno Domini Milesimo septingentesimi vigesimo quarto* (*Novi protokol trgovišča Kotoribe, započet godine Gospodnje 1724.*). Prvi zapis datiran je 12. siječnja 1724. godine, a posljednji 6. ožujka 1804. godine.

Pretposljednja cjelina Jembrihove knjige niz je od petnaest radova (str. 719–1025), a nosi naslov *19. stoljeće*. Valja izdvojiti članak pod naslovom Mihanovićeve *Reč domovini od hasnovitosti pisanja vu domorodnom jeziku* (1815.) u kojem autor sintetizira dosadašnja saznanja o Antunu Mihanoviću poznatomu u hrvatskoj povijesti kao autoru teksta hrvatske himne. Jembrih osim toga u hrvatskom prijevodu predočuje Mihanovićev kraći članak iz 1823. tiskan u jednom časopisu u Beču u kojem se Mihanović osvrće na pariški list *Asiatique* u kojemu je objavljena rasprava I. Staplesa Harriona o *Ciganima/Romima*, ističući povijesnu vrijednost rasprave. Jembrih time opovrgava (čak i nedavno javno izrečenu) tvrdnju da je Mihanović »proučavao romski jezik«?!

Prvi povijesni kajkavski roman tema je Jembrihova rada s naslovom *Uz prvi povijesni kajkavski roman Tri prijatelja iz Novoga Zrina ili Događaji hrvatskoga bana Nikole VII. Zrinskoga*. Iz članka doznajemo da je roman Juraj Pavlinić preveo s mađarskoga na *horvatski*, kao i da ga je Tomaš Mikloušić jezično popravio i knjigu dao tiskati 1833. u Zagrebu dok Pavlinićev predgovor datira iz 1823. Prevoditeljski je izvor prvoga kajkavskoga romana prvotisak njemačkoga romana *Jodocka von Ilgendorf oder die drei Freunde von Serinwar. Ein Roman aus den Zeiten Nicolaus Zrini Banus von Kroatien* (Beč, 1799.) čiji je autor Ignac Aurelije Fessler (1756. – 1839.). Osim povijesnoga okvira, autor donosi slovopisne i jezične značajke, kao i sadržaj romana, a kraj članka rezerviran je za povijesne osobe, mjesta i događaje vezane uz roman s osobitim naglaskom na Nikolu VII. Zrinskog pri čemu se donosi i osvrt na njemački izvorni roman i kajkavski prijevod u odnosu na suvremeni hrvatski prijevod. Naime, Jembrih je 2022. u izdanju Ogranaka Matice hrvatske u Čakovcu priredio upravo *Tri prijatelja iz Novoga Zrina* u tri dijela: I. dio je suvremeni hrvatski prijevod njemačkoga izvornika, u II. dijelu je transkripcija Mikloušićeva izdanja iz 1833., a III. dio obuhvaća opširni pogovor priređivača Alojz Jembriha. Knjiga je dobila Zlatnu plaketu Matice hrvatske za najbolju objavljenu knjigu u 2022.

Od važnijih radova izdvajamo i Jembrihov rad o Ignacu Kristijanoviću objavljen u varaždinskim *Radovima HAZU* (12–13, 2001.). Nećak Tomaša

Mikloušića, Ignac Kristijanović, iza sebe ima bogat opus koji obuhvaća 14 djela, a autor napominje da ih se čak sedam našlo u izvorima pri izradi *Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*, što govori o njegovu mjestu u kajkavskoj književnosti.

Jembrihovu knjigu uokviruje cjelina pod naslovom *Actualia* u kojoj autor kroz pet radova signalizira i problematizira suvremene teme vezane uz kajkavštinu. Osvrćući se na međunarodno priznanje kajkavskoga književnog jezika i dobivanja ISO 639-3 kôda Kjv (15. siječnja 2015.), problematizirajući uzroke pomanjkanja ili nestanka historijske svijesti o kajkavštini kajkavskom govorećem društvu, čiji početak autor vidi u razdoblju ilirskoga pokreta, predlažući potrebu uvođenja predmeta u nastavu o kajkavštini, ali i upozoravajući na propuste u javnosti kojima se zanemaruje kajkavština i u suvremeno doba uz napomenu o potrebi objavljivanja sveobuhvatne povijesti kajkavske književnosti i kajkavskoga jezika na hrvatskome i engleskome jeziku, Jembrih zaključuje posljednje poglavlje knjige (str. 1029–1077), nakon kojega slijedi bibliografska bilješka s popisom objavljenih radova koja je uvrštena u knjigu o kojoj je ovdje riječ (str. 1078–1080). Potom slijede hrvatski i njemački sažetak.

Knjizi je pridodan i niz fotografija iz autorovih bečkih studentskih i djelatnih zagrebačkih dana kojim se želi obilježiti 75. obljetnica Jembrihova života i rada. Svi radovi u knjizi su bogato ilustrirani nizom faksimila i naslovnica djela koje čitatelju predočuju djelo i kontekst doba u kojemu je ono nastalo. Opsežan životopis Alojza Jembriha s podacima iz njegova iznimno širokoga interdisciplinarnoga znanstveno-istraživačkoga četrdesetogodišnjega rada također je jedan od priloga knjizi.

Namjena je ove knjige objediniti pedesetak Jembrihovih radova sakupljenih (i već objavljenih) u zadnjih dvadeset godina, a tematski (gotovo) posve nepoznatih te ih učiniti lakše dostupnima stručnoj i znanstvenoj znanosti, a knjiga »predstavlja sintezu autorova višedesetljetnoga istraživanja na više od 1100 stranica i njegovo je kapitalno djelo posvećeno kajkavskoj književnojezičnoj baštini«, kako kaže prof. dr. sc. M. Grčević.

»Jembrihovi radovi, ovako objedinjeni, izuzetan su doprinos znanosti o hrvatskoj kajkavskoj književnosti. Resi ih akribičnost, dokumentiranost, postojanost u stavu, preglednost. Oni pokazuju koliko nam je kajkavska književnost bogata, koju i kakvu tradiciju ima i koliko je, što je najvažnije, estetska činjenica«, zaključuje recenzent knjige Stjepan Hranjec (str. 1127).

Martina Horvat

